

DOORREKENING VAN DE VERKIEZINGSPROGRAMMA'S

INLEIDING

De deskundigen hebben kennis genomen van de verschillende standpunten en van het streven van de meeste commissieleden om de evaluatie van de verkiezingsprogramma's van de politieke partijen aan te houden. De deskundigen hebben vervolgens een onderzoek ingesteld naar de opmerkingen, de voorstellen en de knelpunten die werden geformuleerd door sommige politieke partijen en door het Federaal Planbureau.

De deskundigen stellen een aantal mogelijkheden voorop. Ze worden hieronder toegelicht.

I. Opheffing van de wet

De commissieleden hebben niet verzocht om de opheffing van de wet.

II. Wijziging van de wet in deze regeerperiode

A. Financiering van de doorrekening door het Federaal Planbureau (FPB)

1. Voor de begrotingsjaren 2016 en 2017 heeft de Ministerraad op 27 mei 2016 begrotingskredieten uit de Rijksbegroting toegewezen aan het Planbureau, teneinde ter zake het nodige personeel aan te trekken. Voor het begrotingsjaar 2016 is dat een eenmalige verrichting, terwijl voor de financiering voor het begrotingsjaar 2017 662 000 euro werd opgenomen in de Algemene uitgavenbegroting, onder meer om acht nieuwe medewerkers in dienst te nemen¹.

2. Bij zijn brief van 26 oktober 2016 aan de voorzitter van de Kamer van volksvertegenwoordigers bevestigt de eerste minister dat de Ministerraad heeft beslist dat de regering, in overleg met het Parlement, de volgende aspecten zal nagaan:

- de toekenning van de kredieten die het FPB nodig heeft om de instrumenten uit te werken die vereist zijn om die nieuwe taak te vervullen; in dat verband heeft de regering in 2016 al een aanvullend krediet van 345 000 euro toegekend;
- de evaluatie en de optimalisering van alle wettelijk bepaalde taken van het FPB; er werd immers vastgesteld dat enkele problemen opduiken bij de tenuitvoerlegging van de op 27 juli 2014 in het *Belgisch Staatsblad* bekendgemaakte wet.

3. Voor later moet een structurele oplossing, inclusief een langetermijnfinanciering, worden uitgewerkt. Diverse volksvertegenwoordigers hebben dat aangegeven bij de bespreking in de commissie voor de Binnenlandse Zaken van het wetsontwerp dat heeft geleid tot de wet van 22 mei 2014.

Die commissieleden hebben erop aangedrongen dat “de instantie (...) daartoe ook nog het nodige personeel en de middelen [moet] krijgen” (mevrouw Muriel Gerkens) en dat “bij goedkeuring van het beginsel ook de nodige middelen voor de uitvoering ervan moeten worden vrijgemaakt” (de heer Peter Logghe)².

¹ *Parlementaire Stukken*, Kamer, 23 november 2016, DOC 54 2110/018, Verantwoording van de algemene uitgavenbegroting voor het begrotingsjaar 2017, blz. 333.

² *Parlementaire Stukken*, Kamer, 14 april 2014, DOC 53 0576/007, wetsvoorstel betreffende de doorlichting door het Rekenhof van de budgettaire en macro-economische gevolgen van de verkiezingsprogramma's van de politieke partijen bij verkiezingen voor de Kamer, de Senaat en het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap, blz. 13.

4. Tijdens de vergadering van de werkgroep van 14 december 2016 heeft de vertegenwoordiger van de eerste minister meerdere mogelijkheden aangestipt: de regering zou de financiering volledig kunnen opnemen in de Algemene uitgavenbegroting, of het Parlement bij die financiering betrekken dan wel die ten laste leggen van de politieke partijen.

Volgens de deskundigen lijken de commissieleden zich moeilijk te kunnen vinden in het voorstel om de financiering ten laste te leggen van de politieke partijen. Er blijft echter een probleem omtrent de medefinanciering door de gemeenschappen en de gewesten, met name op grond van het aantal politieke partijen, alsmede de verkiezingsprogramma's en maatregelen die door het Federaal Planbureau moeten worden doorgerekend.

In beginsel moet elke wet die aanleiding kan geven tot een niet in de begroting opgenomen uitgave, de voor de uitvoering ervan nodige kredieten openen voor het lopende jaar, en indien nodig ook voor het volgende jaar (zie artikel 59 van de wet van 22 mei 2003 houdende organisatie van de begroting en van de comptabiliteit van de federale Staat). Op te merken valt dat de financiering door het Parlement dan wel door de politieke partijen niet onder die wet van 22 mei 2003 ressorteert³.

5. In de praktijk wordt die regel zelden toegepast. Indien nieuwe uitgaven moeten worden gefinancierd, wordt voor de verhoging van sommige aanvankelijk goedgekeurde kredieten gewerkt via aanpassingsbladen, die door het Parlement worden goedgekeurd bij de uitvoering van de begroting.

Tevens moet worden verwezen naar artikel 32 van de voormelde wet van 2003. Dat artikel bepaalt dat de Ministerraad "toezicht houdt op de uitvoering van de begroting" en dat die "(...) de houding [bepaalt] van de regering ten opzichte van de wetsvoorstellen en de van het parlement uitgaande amendementen, waarvan de aanneming een weerslag zou kunnen hebben, hetzij op de ontvangsten, hetzij op de uitgaven". Datzelfde artikel verduidelijkt dat deze bevoegdheid van de Ministerraad in dringende gevallen wordt uitgeoefend door de minister van Begroting.

De deskundigen weten niet of de Ministerraad of de minister van Begroting, toen het wetsvoorstel waaruit de wet van 22 mei 2014 is voortgevloeid, gelet zou hebben op de begrotingsimpact van die wet.

De deskundigen verwijzen naar het oorspronkelijke wetsvoorstel van 17 november 2010 (DOC 53 0576/001), waarbij werd voorgesteld de doorrekeningsopdracht toe te vertrouwen aan het Rekenhof, dat middelen put uit zijn eigen dotatiebegroting.

In de toekomst zou een basisallocatie, als onderdeel van de Algemene uitgavenbegroting van de Staat, de financiering van de bij de wet van 22 mei 2014 aan het Federaal Planbureau toegekende taak structureel mogelijk moeten maken.

B. Toepassing van de wet bij vervroegde verkiezingen

1 Tijdens de stemming in het Parlement over amendementen die het oorspronkelijke wetsvoorstel ingrijpend beoogden te wijzigen, werd als volgt ingegaan op het vraagstuk van de vervroegde verkiezingen: *"Voormelde regeling zal slechts effectief werken in geval van vooraf vaststaande verkiezingen. In het geval van vervroegde ontbinding van de Kamer van Volksvertegenwoordigers zullen voormelde termijnen niet gelden. Op dat moment kan wel*

³ Wet van 22 mei 2003, artikel 2, laatste lid: "De Senaat, de Kamer van Volksvertegenwoordigers, en de diensten waarvan de begroting wordt goedgekeurd door de Commissie voor de Comptabiliteit van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, worden niet beschouwd als diensten zoals bedoeld in artikel 2, eerste lid, 1° tot 4°".

een vrijwillige afspraak worden gemaakt tussen het Planbureau en de politieke partijen voor wat de verschillende data betreft."⁴.

2 Bij vervroegde verkiezingen is het materieel gewoon onmogelijk om alle verkiezingsvoorstellen van de diverse partijen door te rekenen, aangezien de bij wet bepaalde "timing" niet kan worden toegepast. De wettelijk bepaalde termijnen waarbij wordt teruggeteld vanaf de verkiezingsdatum (uiterlijk 100 dagen vóór de verkiezingen voor de prioriteitenlijsten, uiterlijk 60 dagen ervoor voor de ontwerpdoorrekening, uiterlijk 30 dagen ervoor voor de opmerkingen van de partijen en uiterlijk 15 dagen ervoor voor de definitieve doorrekening) kunnen bij vervroegde verkiezingen immers niet in acht worden genomen.

3 Dit geldt zowel bij een ontbinding van de Kamer van volksvertegenwoordigers onder de voorwaarden als bepaald bij artikel 46 van de Grondwet, na een eventueel ontslag van de regering ingevolge een motie van wantrouwen of een verworpen motie van vertrouwen (artikel 96 van de Grondwet), als in geval van een ontbinding van rechtswege van de beide Kamers na een verklaring tot Grondwetsherziening (artikel 195 van de Grondwet). Bij al die verschillende scenario's omvat het ontbindingsbesluit de oproeping van de kiezers binnen veertig dagen.

In dat opzicht is het onderscheid dat bij de goedkeuring van de wet werd gemaakt tussen "vooraf vaststaande verkiezingen" en "onverwachte verkiezingen" nauwelijks relevant, gelet op de repetitieve aard van de verklaringen tot herziening van diverse Grondwetsartikelen alsook de oproeping van de kiezers binnen veertig dagen als gevolg van die verklaringen.

4 Het gaat er niet anders aan toe in Nederland, aangezien de heer Suyker, toen hij op 29 april 2016 door de werkgroep Politieke Partijen werd gehoord, heeft aangegeven dat "*le Centraal Planbureau ne disposera pas effectivement d'un délai de 150 jours en cas de chute soudaine du gouvernement. Dans ce cas, l'exercice ne pourra pas avoir lieu sous la forme prévue*" (verslag van de vergadering, blz. 2).

Door daarenboven bij de voorbereidende werkzaamheden, met betrekking tot vervroegde verkiezingen, te verwijzen naar een doorrekening van de verkiezingsprogramma's "op grond van vrijwillig gemaakte afspraken", erkent men duidelijk de niet-toepasbaarheid van artikel 3 van de wet, dat bepaalt dat elke politieke partij die een vertegenwoordiger heeft in de Kamer van volksvertegenwoordigers of in een gewest- of gemeenschapsparlement, "de doorrekening van haar prioriteitenlijst [moet] laten uitvoeren".

5 Aangezien de nieuwe wet die in mei 2014 werd aangenomen, niet toepasbaar was voor de eerstvolgende verkiezingen, werd eveneens voorgesteld de doorrekening te beperken tot louter de componenten 'fiscaliteit' en 'parafiscaliteit' van het politiek programma van de partijen (cf. het door de heer Frédéric ingediende amendement bij de bespreking van het wetsontwerp waaruit de wet van 22 mei 2014 is voortgevloeid, dat die oplossing als overgangsmaatregel beoogde in te voeren voor de eerstvolgende verkiezingen)⁵. Dat amendement werd niet aangenomen.

Tot slot zou de wet aanzienlijk kunnen worden vereenvoudigd door te bepalen dat de partijen zelf de begrotingsimpact van hun prioriteiten moeten aanleveren, zodat het Planbureau alleen nog de juistheid van de aldus aangereikte begrotingsimpact hoeft te evalueren.

⁴ *Parl. St.*, Kamer, 1 april 2014, DOC 53 0576/006, verantwoording van de amendementen van mevrouw BECQ c.s., blz. 5.

⁵ *Parl. St.*, Kamer, 31 maart 2014, DOC 53 0576/005, amendement van de heer Frédéric

Hoe dan ook zijn de deskundigen van mening dat de eerstvolgende verkiezingen na een verklaring tot Grondwetsherziening niet kunnen worden aangemerkt als “onverwacht”; de politieke partijen zullen immers de tijd hebben gehad om te anticiperen op de in uitzicht gestelde ontbinding, en dus ook hun verkiezingsprogramma’s hebben kunnen voorbereiden.

C. Het Federaal Planbureau en de deelstaten

1. Ingevolge artikel 3, eerste lid, van de wet van 22 mei 2014 kan het minimumaantal politieke partijen die in de Kamer van volksvertegenwoordigers of in een gewest- of gemeenschapsparlement zijn vertegenwoordigd, worden geraamd op 20⁶.

Artikel 3, tweede lid, heeft betrekking op de politieke partijen die niet zijn vertegenwoordigd in de Kamer van volksvertegenwoordigers of in een gewest- of gemeenschapsparlement. Op basis van de verkiezingen van 2014 zijn er aldus 68⁷.

2 De nota aan de Ministerraad van 26 mei 2016 onderstreept dat in Nederland de analyse van het Centraal Planbureau voor de verkiezingen van 2012 betrekking had op 10 verkiezingsprogramma’s, met 2 500 door te rekenen maatregelen, en dat daarvoor 3 maanden lang 90 mensen aan de slag waren.

Tevens heeft het Centraal Planbureau toen niet alleen het aantal maatregelen drastisch beperkt, maar ook een kwantitatieve filter ingesteld, te weten maatregelen met een begrotingsimpact van 100 miljoen euro of meer.

3 Artikel 2 van de wet van 22 mei 2014 biedt niet de mogelijkheid het analysedomein van de in de verkiezingsprogramma’s vervatte maatregelen af te bakenen, want die programma’s maken niet noodzakelijk een onderscheid tussen de verschillende bevoegdheidsniveaus. De Zesde Staatshervorming moet echter in acht worden genomen.

4 Bij brief van 13 maart 2017 vestigt het Federaal Planbureau er onder meer de aandacht op dat gegevens noch modellen voorhanden zijn om die oefening correct uit te voeren.

Die aspecten worden ook bevestigd in de nota aan de Ministerraad van 26 mei 2016.

Bij de technische benadering van het Federaal Planbureau wordt gewag gemaakt van ongeschikte regionale modellen; ook zijn er geen microsimulatiemodellen die de effecten op de koopkracht bepalen volgens inkomensgroepen en gezinstypes. Voorts moet worden opgemerkt dat geen model voorhanden is dat de impact van structurele beleidsmaatregelen simuleert.

Voor de toekomst zou een in de Algemene uitgavenbegroting van de Staat opgenomen basisallocatie moeten zorgen voor de structurele financiering van de opdracht waarmee de wet van 22 mei 2014 het Federaal Planbureau belast. Het Federaal Planbureau is opgenomen in de Algemene uitgavenbegroting, onder afdeling 60 van FOD 32 Economie. De wet van 22 mei 2014 voorziet niet in een dotatie voor de toepassing ervan.

⁶ Nota aan de Ministerraad van 26 mei 2016.

⁷ Nota aan de Ministerraad van 26 mei 2016.

D. Keuze van de te evalueren prioriteiten

1 In artikel 1, 2° en 3°, van de wet dient een duidelijk onderscheid te worden gemaakt tussen enerzijds het “verkiezingsprogramma”, dat “de gezamenlijke uitgangspunten, doelstellingen en voorstellen van een politieke partij voor een bepaalde periode volgend op de verkiezingen” behelst, en anderzijds de “prioriteitenlijst”, met name “het document waarop een politieke partij aanduidt wat voor haar de bij voorrang te realiseren beleidsvoorstellen zijn in haar verkiezingsprogramma”.

2 De wet bepaalt dat een “maximaal aantal prioriteiten [wordt] vastgelegd in overleg met het Federaal Planbureau”. Het moet dus mogelijk zijn op realistische wijze de voorstellen te selecteren die zullen moeten worden doorgerekend, en duidelijk en behoorlijk omschreven zouden dienen te zijn. Meer bepaald zou de partijen kunnen worden verzocht hun prioriteitenlijst in dalende volgorde van belang op te stellen (iets wat de wet niet oplegt). Voorts is het denkbaar dat het Federaal Planbureau erop zal toezien dat zijn analyse beperkt wordt tot de kwantificeerbare maatregelen of voorstellen. Bovendien is in de wet vastgelegd dat het Parlement en het Federaal Planbureau tweemaal per jaar bijeenkomen om in onderling overleg de nadere doorrekeningsregels van de prioriteiten te onderzoeken.

3 Toen in het Parlement amendementen werden aangenomen waarbij aan het oorspronkelijke wetsvoorstel belangrijke wijzigingen werden aangebracht, werden de bewoordingen “budgettaire kostenraming” vervangen door de term “doorrekening” en werd duidelijk beklemtoond dat “het doel van de doorrekening verder gaat dan de budgettaire impact van de prioriteitenlijst van de politieke partijen te bepalen”⁸.

4. Daaruit volgt dat de wetgever een ruimer kader voorstond dan de loutere impact van de programma’s op de rijksbegroting. Zo wenste de wetgever dat die doorrekening een berekening zou zijn «van de gevolgen voor de overheidsfinanciën, de koopkracht en de werkgelegenheid van de diverse inkomensgroepen, voor de sociale zekerheid en alsook van de impact op het milieu en de mobiliteit » (artikel 2°, 4°, van de wet).

5. Daaruit blijkt dat het Parlement bij de aanneming van de wet van 22 mei 2014 de doorrekening niet beoogde te beperken tot de budgettaire of de macro-economische effecten, doch die wou inpassen in een veel ruimer perspectief.

6. Voorts zij erop gewezen dat ofschoon in Nederland thans nog louter de maatregelen met een begrotingsimpact van ten minste 100 miljoen euro worden doorgerekend, het CPB sommige gevolgen van de programma’s niet langer doorrekent als het gaat om de impact op het milieu, de toegankelijkheid of de langetermijneffecten op het onderwijs (cf. de notulen van de hoorzitting die de werkgroep Politieke Partijen heeft gehouden met de heer Suyker, blz. 7). De huidige formulering van artikel 2, 4°, van de Belgische wet biedt echter niet de mogelijkheid de doorrekening louter tot de begrotingsgevolgen te beperken; het kan ook gaan om de inschatting van de sociale voordelen zonder begrotingskosten.

Volgens de deskundigen komt het de politieke partijen en niet het Federaal Planbureau⁹ toe de prioriteitenlijst te bepalen, aangezien het aantal prioriteiten omgekeerd evenredig zal zijn met het aantal te analyseren verkiezingsprogramma’s en met de omvang van het analysedomein.

⁸ Kamer, DOC 53 0576/006 van 1 april 2014, DOC 53 0576/006, wetsvoorstel betreffende de doorlichting door het Rekenhof van de budgettaire en macro-economische gevolgen van de verkiezingsprogramma’s van de politieke partijen bij verkiezingen voor de Kamer, de Senaat en het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap, Amendementen op artikel 6, verantwoording, blz. 4.

⁹ Brief van het Federaal Planbureau dd. 13 maart 2017.

E. Doorrekeningsmogelijkheid vs. doorrekeningsverplichting

Tijdens de hoorzitting van 14 december 2016 hebben de vertegenwoordigers van het Federaal Planbureau gewezen op een belangrijke vraag: moet de doorrekening beperkt blijven tot alle in het Parlement vertegenwoordigde partijen, of moet die oefening worden uitgebreid tot alle (zelfs niet vertegenwoordigde) partijen die een dergelijke analyse willen laten uitvoeren, zoals artikel 3, tweede lid, van de wet van 22 mei 2014 dat mogelijk maakt?

In de Commissie is die kwestie tot dusver nog steeds niet grondiger behandeld.

A. Tijdspad

1 Het Federaal Planbureau heeft herhaaldelijk opgemerkt dat het bij artikel 5 van de wet van 22 mei 2014 voorgeschreven tijdspad moeilijk toepasbaar was. Zelfs als de doorrekening beperkt blijft tot een klein aantal politieke partijen, betekent een maximum van 1500 te analyseren maatregelen¹⁰ dat dagelijks ongeveer 38 maatregelen moeten worden geanalyseerd. Het FPB en een politieke partij hebben derhalve een wijziging van het tijdspad voorgesteld, die aan de commissie moet worden voorgelegd.

2 Het volgende schema bevat de bij de wet bepaalde termijnen, alsook die welke door het Federaal Planbureau en een politieke partij zijn voorgesteld, en de alternatieve schema's van de deskundigen. Er werd rekening gehouden met twee belangrijke *deadlines*: enerzijds het congres dat de politieke partijen gewoonlijk vóór de paasvakantie houden en anderzijds de hypothetische datum van de volgende federale verkiezingen (26 mei 2019).

PRIORITEITENLIJST	TERMIJN	FPB DOORREKENINGSPROJEC TEN VOOR DE POLITIEKE PARTIJEN	TERMIJN		OPMERKINGEN VAN DE POLITIEKE PARTIJEN	TERMIJN	DEFINITIEVE BEKENDMAKING	TERMIJN	VERKIEZINGEN
			POLITIEKE CONGRESSEN 2014	PAASVAKANTIE tussen 22 maart en 25 april					
			D-60	D-60/D-30					
WETTELIJK SCHEMA									
D-100	40 dagen	D-60	30 dagen		D-30	15 dagen	D-15	15 dagen	26 MEI 2019
SCHEMA FEDERAAL PLANBUREAU									
D-100	50 dagen	D-50	20 dagen		D-30	15 dagen	D-15	15 dagen	26 MEI 2019
SCHEMA VAN EEN POLITIEKE PARTIJ									
D-85	30 dagen	D-55	10 dagen		D-45	15 dagen	D-30	30 dagen	26 MEI 2019
SCHEMA EXPERTS - VOORSTEL 1									
D-125	50 dagen	D-75	30 dagen		D-45	15 dagen	D-30	30 dagen	26 MEI 2019
SCHEMA EXPERTS - VOOTSTEL 2									
D-115	50 dagen	D-65	30 dagen		D-35	15 dagen	D-20	20 dagen	26 MEI 2019

3 Ten opzichte van het wettelijk schema wenst het Federaal Planbureau een termijn van 50 dagen (voor de doorrekening van maximum 1 500 maatregelen, dat wil zeggen dagelijks 30 maatregelen) bij een minimalistische hypothese inzake aantal politieke partijen en inzake onderzoeksgebied. Eén politieke partij legt meer de nadruk op een verlenging van de termijn vóór de verkiezingen, dat wil zeggen 30 dagen als men inzonderheid rekening houdt met de eerste toepassing van de wet.

¹⁰ Vragen van het Federaal Planbureau "Doorrekening van de verkiezingsprogramma's".

4 Die laatste suggesties zijn belangrijk, maar leiden ertoe dat de prioriteitenlijst op D-125 moet worden ingediend (voorstel nr. 1 van de deskundigen). Wat het Nederlandse Centraal Planbureau betreft, heeft de overzending van de prioriteiten plaatsgehad op 122 dagen vóór de verkiezingen, en de bekendmaking van de definitieve doorrekening op 29 dagen voor de verkiezingsdag.

5 De termijn van 50 dagen zou het Federaal Planbureau moeten kunnen worden toegestaan, terwijl de termijn vóór de bekendmaking kan worden teruggebracht tot 20 dagen, wat ertoe zou leiden de prioriteitenlijst in te dienen op D -115.

6 De deskundigen komen voorts tot de conclusie dat het absoluut noodzakelijk is de instrumenten en de modellen te testen, om te weten wat naargelang van de verschillende scenario's de capaciteiten en limieten zijn. De resultaten zullen het mogelijk maken het tijdpad tussen de verschillende fasen van het werk van het Federaal Planbureau en de politieke partijen aan te passen.

III. Opstelling van een nieuwe wet

Vóór de opstelling van een nieuwe wet blijven een aantal vragen nog onbeantwoord: het aantal betrokken politieke partijen, de omvang van de analyse, de nodige budgettaire middelen voor personeel en modellen, en tot slot het aantal prioriteitenlijsten.

Een andere onbekende factor is of de gemeenschappen en gewesten al dan niet betrokken zullen zijn, en of de Zesde Staatshervorming zal meespelen.

Na opheldering van al die vragen, of althans na de vaststelling van een minimaal doel en na de huidige en toekomstige modellen van het Federaal Planbureau te hebben getest, zullen de commissieleden beter kunnen inschatten wat op het spel staat om eventueel een nieuwe wet te maken.

BESLUIT

II. Wetswijziging tijdens de huidige zittingsperiode

De deskundigen trekken de volgende besluiten.

A. Financiering van de doorrekening door het Federaal Planbureau

Voor de toekomst zou een in de Algemene uitgavenbegroting van de Staat opgenomen basisallocatie moeten zorgen voor de structurele financiering van de opdracht waarmee de wet van 22 mei 2014 het Federaal Planbureau belast. Het Federaal Planbureau is opgenomen in de Algemene uitgavenbegroting, onder afdeling 60 van FOD 32 Economie. De wet van 22 mei 2014 voorziet niet in een dotatie voor de toepassing ervan.

B. Probleem van de toepassing van de wet bij vervroegde verkiezingen

De deskundigen zijn in elk geval van oordeel dat de eerstvolgende verkiezingen na een verklaring tot Grondwetsherziening niet kunnen worden aangemerkt als “onverwacht”; de politieke partijen zullen immers de tijd hebben gehad om te anticiperen op die voorzienbare ontbinding en dus ook hun kiesprogramma's hebben kunnen voorbereiden.

C. Het Federaal Planbureau en de deelstaten

Volgens de deskundigen is overleg nodig tussen de Kamer van volksvertegenwoordigers en de deelstaatparlementen, teneinde het analysedomein van de maatregelen degelijk te omschrijven, en te bepalen welke technische middelen bijgevolg ter beschikking moeten worden gesteld aan het Federaal Planbureau.

D. Keuze van de te evalueren prioriteiten

Volgens de deskundigen komt het de politieke partijen en niet het Federaal Planbureau¹¹ toe de prioriteitenlijst te bepalen, aangezien het aantal prioriteiten omgekeerd evenredig zal zijn met het aantal te analyseren verkiezingsprogramma's en met de omvang van het analysedomein.

E. Doorrekeningsmogelijkheid vs. doorrekeningsverplichting

In de Commissie is die kwestie tot dusver nog steeds niet grondiger behandeld.

F. Tijdschema

De deskundigen stellen vast dat het absoluut noodzakelijk is de huidige en toekomstige instrumenten en modellen te testen, om te weten wat naargelang van de verschillende scenario's de capaciteiten en limieten zijn. De resultaten zullen het mogelijk maken het tijdspad tussen de verschillende fasen van het werk van het Federaal Planbureau en de politieke partijen aan te passen.

G. Algemene conclusie

De deskundigen stellen vast dat met het vraagstuk van de doorrekening van de verkiezingsprogramma's onbekend terrein wordt betreden, en dat tal van vragen momenteel onbeantwoord blijven.

Bijgevolg blijkt het moeilijk aanbevelingen te doen.

De deskundigen stellen voor gebruik te maken van de techniek van de stapsgewijze voortgang.

Bij wijze van *feedback* van wat een en ander heeft betekend bij de recente verkiezing van de Tweede Kamer – de Nederlandse evenknie van de Kamer van volksvertegenwoordigers – ware het nuttig vertegenwoordigers van die Tweede Kamer uit te nodigen opdat zij hun ervaringen uiteenzetten, net zoals het Centraal Planbureau, in verband met die verkiezingen.

¹¹ Brief van het Federaal Planbureau dd. 13 maart 2017.